

виконавчий директор комісії у Конгресі США з вивчення жажливого голоду тих років.

Тематично об'єднавши наступні дві публікації П.М. Тригуба про М.С. Ліванова (1751-1800) та І.Б. Василика про спадщину К.Левицького, автор в історіографічному ракурсі детально проаналізував їх зміст. Зокрема, він наголосив, що перший вчений, висвітливши життєвий шлях науковця, значну увагу приділив діяльності М.С. Ліванова з організації практичної школи землеробства для селян-переселенців, пропаганді поліпшення обробки ґрунтів та ін. Другий історик показав як К.Левицький виступав активним захисником інтересів українського населення, насамперед селян.

Загальний висновок вченого зводиться до справедливого твердження про те, що аналіз публікацій в "Українському селянині", присвячених аграрній історії в іменах, засвідчив велику зацікавленість вчених цією проблематикою. Починаючи з третього випуску, в ньому систематично публікуються статті про українських дослідників аграрної історії, які жили і створювали свої праці протягом XIX-XX ст. Діапазон їх наукових інтересів охоплював період від XIV до XX ст. включно. В.В. Гоцуляк висловив надію на те, що й надалі редакційна колегія продовжить публікацію біографічно-історичних матеріалів про дослідників українського села. Цією та попередніми публікаціями В.В.Гоцуляк продемонстрував професійний історіографічний підхід до осмислення селянознавчої проблематики, вміння науково глибоко і всебічно осмислити історію аграрних історичних досліджень в Україні, дати аналіз публікацій, присвячених аграрній історії в іменах.

Отже, теоретико-методологічні, історіософські положення, фактологічний матеріал, висновки і узагальнення, які містяться в працях вченого, суттєво розширюють сучасні знання з історії аграрних відносин в Україні, а сам В.В. Гоцуляк посідає чинне місце серед сучасних дослідників історії українського села.

1. Морозов А.Г., Гоцуляк В.В. Сільськогосподарська контрактиція в добу Непу // Український селянин. – 2001. – Вип. 1.
2. Гоцуляк В.В. Реформа 1861 року в Україні: історіософський та джерелознавчий аспекти // Український селянин. – 2001. – Вип. 2.
3. Гоцуляк В.В. Земельне законодавство та система судочинства в Україні часів Гетьманщини // Український селянин. – 2001. – Вип. 3.
4. Гоцуляк В.В. До історії історіографії правового статусу українського селянства пізнього середньовіччя // Український селянин. – 2002. – Вип. 6.
5. Гоцуляк В.В. Перспективи історіографії здійснення Столипінської аграрної реформи в Україні // Український селянин. – 2003. – Вип. 7.
6. Гоцуляк В.В. Селянські виступи на Україні в часи століпінської аграрної реформи // Вісник Черкаського університету. Серія Історичні науки. – Черкаси. – 2001. – Вип. 27. (у співавторстві з Бакало Р.І.).
7. Гоцуляк В.В. Новітня історіографія Столипінської аграрної реформи в Україні // Український селянин. Праці науково-дослідного інституту селянства. Інститут історії України Національної Академії Наук України. – Черкаси, 2004. – Вип. 8.
8. Гоцуляк В.В. Аграрна історія в іменах на сторінках "Українського селянина" // Український селянин: Зб. наук. праць, 2006. – Вип. 10.

Н.О. Баранкова

ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЯ І НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ ПРОФЕСОРА М.В. РЕВО

М.В. Рево – відомий український вчений-мікробіолог та педагог. Він належить до категорії дослідників, чий науковий доробок є надзвичайно багатограним і знаходиться у сфері інтересів фахівців різних галузей сільськогосподарської науки та медицини. На жаль, обставини життя професора М.В. Рево й політичний клімат у СРСР обумовили нерівномірність дослідження особистості, громадської, педагогічної і наукової діяльності вченого. Аналіз доробку вітчизняних дослідників біографії та наукової спадщини М.В. Рево дозволяє стверджувати про зростання інтересу наукової громадськості до його постаті та наявності лакун у вивченні проблеми.

У дослідженні життєвого та творчого шляху вченого можна виділити два основні етапи: 1927–1989 рр. та 1997–2007 рр. Перший етап пов'язаний з відгуком наукової громадськості на сторінках вітчизняної та закордонної преси, наукових збірників на оприлюднення результатів власних експериментальних досліджень професора М.В. Рево стосовно вивчення таких небезпечних для сільськогосподарських тварин і людей захворювань як ящур, бруцельоз, туберкульоз, сибірка, енцефаломієліт, а також з різних проблем імунології. Цей етап охоплює великий проміжок часу і припадає на тривалий період панування радянської історіографії з притаманними їй надмірною ідеологізацією історичної науки та вилученням з наукового обігу спадщини "ворогів народу", репресованих у 1920-1930-х рр., до яких належав і М.В. Рево. Другий можна віднести до етапу так званого "другого інтелектуального ренесансу" [1, 113], який став відлунням серйозних політичних і психологічних зрушень за доби "перебудови" та української незалежності. Він характеризується потужним зрушенням у розробці заборонених раніше питань з історії України, формуванням нової творчої генерації вітчизняних істориків, залученням і опрацюванням величезного масиву нових джерел, новими методологічними пошуками. Саме на цьому етапі вивчення внеску М.В. Рево у вітчизняну аграрну науку його ім'я та науковий доробок були повернені на сторінки наукової літератури.

Історіографія дослідження життєвого та творчого шляху М.В. Рево була започаткована у 1927 рр., коли з'явилася перша інформація про наукову діяльність вченого [2, 4]. Так, епізодичні відомості про наукову діяльність професора М.В. Рево зустрічаємо на сторінках тез та праць, присвячених всесоюзним та всеукраїнським науковим конференціям бактеріологів, епідеміологів та санітарних лікарів. Тут коротко характеризуються його наукові досягнення в галузі мікробіології та вірусології [2, 195; 3, 32].

Надалі повідомлення, відгуки та рецензії на наукову діяльність вченого та його праці були поодинокими, розпорошеними в різних всесоюзних та республіканських (УРСР та Татарській АРСР) наукових та науково-популярних виданнях з медицини, ветеринарії, сільського господарства та мікробіології.

Після арешту професора М.В. Рево у 1931 р. його ім'я, але не його праці, більше ніж на 10 років зникли з

наукового обігу [4, 1-16]. Стисла інформація про його науково-педагогічну роботу подається хіба що на сторінках "Учених записок Казанського зооветеринарного інститута" [5, 155-157; 6, 166; 7, I–II], де він довгий час працював на посаді завідувача кафедри мікробіології [8, 117].

Відомий радянський вчений у галузі ветеринарії М.А. Міхін та його асистент М.І. Леонов повертають до наукового обігу ім'я професора М.В. Рево. У підручнику "Курс ветеринарної мікробіології" автори висловили вдячність М.В. Рево й ряду професорів, "які написали рецензії на перше видання книги та сприяли виявленню та виправленню основних її недоліків" [9, 3]. Крім того, для написання розділу про захворювання на сибірку було використано науковий доробок професора М.В. Рево з цієї проблеми: вивчення антигенної будови збудника хвороби, диференціації групи антраксу, а також вдалі спроби розробки протисибіркової сироватки. Фактично його було визнано одним з провідних вчених з вивчення сибірки на терені СРСР [9, 172-187].

На сторінках періодичних видань, на шпальтах газет з'являються коротенькі відомості про нагородження та відзнаки М.В. Рево за його науковий доробок, а також про обрання його академіком Української академії сільськогосподарських наук (далі УАСГН) [10, 52]. Наукові збірки містять відомості про участь вченого у різних всесоюзних з'їздах епідеміологів і мікробіологів та у всесоюзних і республіканських науково-методичних конференціях сільськогосподарських вищих навчальних закладів та ветеринарних науково-дослідних установ [11, 286; 12, 301–303; 13, 281–283].

На жаль, перша стаття, яка більш-менш повністю висвітлювала життєвий та творчий шлях вченого, з'явилася на сторінках щомісячного українського наукового журналу УРСР "Вісник сільськогосподарської науки" у зв'язку зі смертю професора М.В. Рево у 1962 р. Замітка була підготовлена працівниками Міністерства сільського господарства УРСР, УСГН та Відділу сільськогосподарської мікробіології, вірусології та імунології Українського науково-дослідного інституту землеробства. У ній професора М.В. Рево відзначено як "видатного вченого, дослідника-мікробіолога", а також "визначного педагога вищої школи" [14, 5].

Стисла інформація біографічного характеру з'явилася і в багатотомному енциклопедичному виданні "Українська радянська енциклопедія" у 1963 р. [15, 162–163]. Характерною для радянської історіографії є публікація, приурочена до 80-річчя від дня народження Михайла Васильовича, яка вийшла друком лише у 1970 р. Статтю написав учень вченого Г.В. Дунаєв [16, 117].

Протягом тривалого періоду в радянській історіографії різними вченими було надано об'єктивну оцінку внеску М.В. Рево у вітчизняну сільськогосподарську науку. Наукова та педагогічна діяльність вченого як одного з лідерів у галузі радянської сільськогосподарської науки, дослідження якого вплинули на розвиток вітчизняної ветеринарії, відзначили у своїх наукових публікаціях професори І.А. Артюх [17, 14–15], І.І. Лукашов [18, 6], А.Ф. Носик [19, 23], Я.Є. Коляков [20, 37], Б.Г. Петренко, І.М. Гладенко [21, 9–11], Я.Р. Коваленко [22, 11–12],

Х.Г. Гизатуллин [23, 12], І.Ф. Храбустовский [24, 6] та І.О. Калашнік [25, 9].

У своїх роботах автори наголошують на значних успіхах вченого при дослідженні ним різних небезпечних інфекційних захворювань, які є однаково небезпечними для людей і тварин; відзначають велике теоретичне і практичне значення [21, 9–11; 24, 6] цих досліджень; згадують опубліковані вченим цікаві матеріали з різних проблем ветеринарної мікробіології та імунології [20, 37; 22, 11–12]. У роботах позитивно оцінено діяльність професора М.В. Рево як талановитого педагога, який став не лише вчителем, але й наставником для багатьох видатних вітчизняних вчених-мікробіологів [23, 12; 25, 9].

Оцінки, які позитивно характеризують наукову діяльність М.В. Рево, зустрічаємо у монографії Коропова В.М. "История ветеринарии в СССР" та на сторінках підручника Колякова Я.Є. "Ветеринарна мікробіологія" [26, 337; 27, 225–227].

На особливу увагу заслуговує стаття Леся Мазура "Самовідданість", яка з'явилася на шпальтах Чернігівської газети "Деснянська правда". Ця стаття цікава тим, що автор для її написання використав фотографії, щоденник та автобіографію М.В. Рево, які було прокоментовано дружиною вченого Оленою Яківною. Важливим є той факт, що у статті вперше згадувалось про арешт та засудження вченого [28, 3]. До цього жодна стаття та довідка про життя та науково-педагогічну діяльність вченого радянського періоду не містили відомостей про судимість вченого.

На жаль, на сьогодні не складено жодного бібліографічного покажчика, в якому були б перераховані праці, які висвітлюють життєвий та творчий шлях вченого М.В. Рево.

Після проголошення незалежності в Україні вийшла незначна кількість публікацій, які присвячені діяльності М.В. Рево. Першу згадку, за цієї доби, про наукову діяльність професора зустрічаємо у науковій статті, яку було підготовлено співробітниками Інституту експериментальної і клінічної ветеринарної медицини, присвяченій розвитку вітчизняної ветеринарної медицини [29, 227].

Про вагомість внеску М.В. Рево, як засновника Відділу сільськогосподарської мікробіології, вірусології та імунології Українського науково-дослідного інституту землеробства (нині Інститут сільськогосподарської мікробіології УААН), свідчить публікація П.Е. Савченка, В.С. Сіверса та А.М. Говорунова [30, 4–9].

В.М. Апатенко, акцентуючи увагу на внеску М.В. Рево у розвиток сільськогосподарської науки України, високо оцінив значення педагогічної діяльності вченого. У його праці професор постає як досвідчений педагог, науковий керівник низки майбутніх вітчизняних вчених у галузі сільськогосподарської науки. При цьому автор згадує у своїй роботі про арешт вченого [31, 27–32].

Аналізу життя та наукової спадщини вченого також присвячені статті у газетах, авторами яких є В.П. Дорожко та З. Красюк-Сорока [32, 4; 33, 4]. У книзі "Вчені у галузі ветеринарної медицини" із серії "Українські вчені-аграрії" вміщено статтю біографічного характеру В.П. Патки, де зазначено основні етапи життя і творчості М.В. Рево [34, 286–288].

Ім'я вченого згадується і в сучасних монографіях, присвячених розвитку української сільсько-господарської науки в цілому та ветеринарії зокрема [35, 7; 36, 262].

Аналізуючи наукову спадщину доктора медичних і ветеринарних наук, професора, дійсного члена УАСГН (1959-1962 рр.) М.В. Рево, можна зробити висновок, що вона є досить різноманітною. Проте більшість публікацій радянської доби та сучасні публікації містять лише короткі біографічні відомості про вченого та педагога. Часто дослідники використовують одні й ті ж факти, які "кочували" з однієї праці до іншої.

Отже, життєвий і творчий шлях професора М.В. Рево у вітчизняній історіографії вивчений недостатньо. Крім біографічних нарисів, на сьогодні у науковій літературі майже не існує досліджень, де б було глибоко та ґрунтовно проаналізовано окремі аспекти життя і діяльності вченого, хоча уже здійснені відповідні спроби [37, 163 – 167; 38, 306 – 312; 39, 167 – 174]. Головну увагу приділено стислому огляду основних подій життя і наукової діяльності. На сьогодні актуальною залишається проблема підготовки наукового дослідження, в якому б різнобічно була висвітлена багатогранна наукова, педагогічна та організаційна діяльність М.В. Рево.

1. Колесник І.І. Українська історіографія (XVIII – початок XX століття). – К.: Генеза, 2000.
2. Труды второго съезда научных и практических ветеринарных работников Украины (25-29 мая 1927 г.). – Х., 1927.
3. XI всесоюзный съезд бактериологов, эпидемиологов и санитарных врачей (Ленинград, 21-26 мая 1928 г.). Тезисы докладов. – Л.: Изд-во Наркомздрава РСФСР, 1928.
4. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф. 263. – Оп. 1. – Спр. 51916. – Т. 2.
5. ХРОНИКА // Уч. записки Казанского зооветер. ин-та. – Казань, 1938. – Т. 49. – Вып. 2.
6. ХРОНИКА // Уч. записки Казанского зооветер. ин-та. – Казань, 1941. – Т. 53.
7. ХРОНИКА // Уч. записки Казанского зооветер. ин-та. – Казань, 1949. – Т. 56.
8. Кафедра микробиологии // Уч. записки Казанского зооветер. ин-та. – М., 1956. – Т. 63
9. Михин Н.А., Леонов Н.И. Курс ветеринарной микробиологии. – М.: "Сельхозгиз", 1944.
10. Выбори нових академіків і членів-кореспондентів Української академії сільськогосподарських наук // Вісник с.-г. науки. – 1959. – № 8.
11. XII Всесоюзный съезд гигиенистов, эпидемиологов, микробиологов и инфекционистов (13-20 октября 1947 г.) / Ред. Болдырева Т.Е., Семашко Н.А., Лысина А.Н. – Т.1. – М.: Госиздмедлит. "Медгиз", 1949.
12. Седьмая межвузовская научно-производственная конференция // Тр. Киевского ветер. ин-та. – К.: Гос. издат. с.-х. лит. УССР, 1955. – Т. XII.
13. 3-я межвузовская научная конференция // Тр. Киевского ветер. ин-та. – К.-Х.: Гос. издат. с.-х. лит. УССР, 1950. – Т. X.
14. Пам'яті Михайла Васильовича Рево // Вісник с.-г. науки. – 1962. – № 5.
15. Українська радянська енциклопедія / Гол. ред. М.П. Бажан. – Т. 12 (Пряшів – світлофор). – К.: АН УРСР, 1963.
16. Дунаев Г.В. Михайло Васильович Рево (до 80-річчя від дня народження) // Вісник с.-г. науки. – 1970. – № 9.

17. Артюх И.А. Краткий отчет о 25-летней деятельности Украинского института экспериментальной ветеринарии // Науч. тр. УИГВ. – К.-Х., 1948. – Т. XVI.
18. Лукашов И.И. Харьковский ветеринарный институт к XXXII годовщине Октябрьской революции // Сб. тр. УИГВ. – К.-Х., 1950. – Т. XX.
19. Носик А.Ф. Столетие Харьковского ветеринарного института // Сб. тр. УИГВ. – К.: Гос. издат. с.-х. лит. УССР, 1952. – Т. XXI.
20. Коляков Я.Е. Роль Харьковского ветеринарного института в развитии отечественной микробиологии // Сб. тр. УИГВ. – К., 1954. – Т. XXII.
21. Гладенко И.Н., Петренко Б.Г. К 40-летию Великой Октябрьской социалистической революции // Науч. тр. УИГВ. – К.-Х., 1957. – Т. XXIV.
22. Коваленко Я.Р. Развитие и успехи ветеринарной науки в СССР // Тр. Всес. ин-та эксперим. ветер. – М.: Изд-во МСХ СССР, 1959. – Т. XXIII.
23. Гизатуллин Х.Г. Казанскому ветеринарному институту – 90 лет // Уч. записки Казанского зооветер. ин-та. – Казань, 1964. – Т. 90.
24. Храбустовский И.Ф. Ученые института к 60-летию Великого Октября // Тр. Харьковского ордена Труд. Знам. с.-х. ин-та им. В.В. Докучаева. – Х., 1977. – Т. 238.
25. Калашник И.А. 10 лет объединенному Харьковскому зооветеринарному институту (1960-1970 гг.) // Науч. тр. Харьковского зооветер. ин-та. – Х., 1970. – Т. V (XXIX).
26. Коропов В.М. История ветеринарии в СССР. – М.: Гос. изд-во с.-х. лит., 1954.
27. Коляков Я.С. Ветеринарна мікробіологія. – К.: Держзидавесліт. УРСР, 1955.
28. Мазур Л. Наші славні земляки. Самовідданість // Деснянська правда. – 1989. – 12 вересня.
29. Кузьміна Н.И. Роль ученых в решении проблем ветеринарной медицины (к 75-летию ИЭБВМ) // УАН. ИЭБВМ. Розв. ветер. науки в Україні: здобутки та проблеми. Зб. матер. міжн. науково-практ. конф. (24-26 вересня 1997 р., м. Харків). – Х., 1997.
30. Савченко П.Е., Сиверс В.С., Говорунов А.Н. Институту сільськогосподарської микробиології – 30 лет // Бюлетень Ін-ту с.-г. мікроб.. – № 3. – 1998.
31. Двічі доктор наук М.В.Рево // Апатенко В.М. Школа ветеринарних інфекціоністів – харківський пріоритет. – Х.: ХЗВІ, 2000.
32. Дорожко В. Життя, віддане науці // Ветеринарна газета. – 2002. – 1-15 липня.
33. Красюк-Сорока З. М.В.Рево – великий вчений // Кролевецький вісник. – 28 квітня 2002.
34. Патица В.П. Рево Михайло Васильович (1889-1962) // Вчені у галузі ветеринарної медицини. Серія "Українські вчені-аграрії". Книга 6. / Упор. В.П. Буркат, А.Й. Мазуркевич, С.П. Долецкий. – К.: Аграрна наука, 2001.
35. Аграрна наука: розвиток та досягнення / М.В. Зубець, В.А. Вергунов, В.І. Власов та ін. – К.: ІНЦІАЕ, 2006.
36. Вербицький П.І., Достоевський П.П., Рудик С.К. Історія ветеринарної медицини України. – К.: Ветінформ, 2002.
37. Баранкова Н.О. М.В. Рево та Чернізівщина // Літер. та культ. Полісся. Вып. 35: Філолог., іст. та культ. Полісся на перетині думок / Відп. ред. і упор. Г.В. Самойленко. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2007.
38. Баранкова Н.О. Педагогічна діяльність професора М.В. Рево // Літер. та культ. Полісся. Вып. 36: Іст. та культ. Полісся у загальноукр. контексті / Відп. ред. і упор. Г.В. Самойленко. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2007.
39. Баранкова Н.О. Внесок професора М.В. Рево у вивчення інфекційних хвороб сільськогосподарських тварин та людини // С.-г. мікроб. Міжвід. тематичн. наук. зб.. – Чернівці: ЦНТЕІ, 2007. – Вып. 6.